

Rezumat

Subiectul de care m-am apropiat la începutul anilor '90 ai secolului trecut, Biserica unită în primul ei veac de existență, a devenit tot mai frecventat în istoriografie după schimbarea politică și confesională post 1989. Interesul pentru acest subiect arată extraordinara intuiție pe care a avut-o profesorul Pompiliu Teodor atunci când, la începutul anilor '90 ai secolului trecut mi-a propus ca subiect al tezei de doctorat evoluția instituțională a Bisericii unite pe parcursul secolului al XVIII-lea, un subiect care s-a dovedit unul cu potențial de cercetare de durată.

În cercetările ulterioare tezei de doctorat am urmărit problema constructului identitar al Bisericii unite pe două paliere. Unul a fost cel elită, al creatorilor de discurs identitar și anume episcopii și călugării basilieni. M-am oprit asupra universului livresc al episcopului Ioan Giurgiu Pataki, încercând să descifrez semnificațiile identitare ale cărților aflate în biblioteca sa, am stăruit asupra imaginii pe care și-a creat-o în spațiul public, prin veșmintele, podoabele, odăjdiile deținute și organizarea reședinței episcopale. Am urmărit modelul vestimentar și cel ambiental, de interior, pe care episcopul l-a oferit indirect clerului local, și prin aceasta, accentele identitare posibil (sau nu) de identificat. Este un demers nou în istoriografia referitoare la istoria elitelor românești transilvane din veacul al XVIII-lea, în care am deschis problema reconstituirii atmosferei de la curtea episcopală.

Relația aceasta dintre public și privat am surprins-o și cu referire la episcopul Grigorie Maior. Am încercat să desprind imaginea pe care și-a creat-o viitorul episcop în mediul clerical, concurent, adesea ostil, și să văd ce imagine poate fi construită de istoric azi pe baza corespondenței lui cu apropiații, prieteni și rude. Am încercat să suprapun imaginea despre sine destinată spațiului public și cea care poate fi reconstituită de istoric, pe baza corespondenței, despre un Maior în mediul său familial și de prieteni. Având subiecte diverse, scrisorile dezvăluie amiciții, moduri de socializare, cercuri de prieteni, relații de familie, parte din sistemul de relații în sfera laică, publică pe care viitorul episcop l-a construit.

Problema prezentării și reprezentării în spațiul public am discutat-o și cu referire la călugării basilieni din reședința episcopală, urmărind cum și-au gândit rolul în Biserica unită și în societatea românească.

M-a interesat și strategia de prezentare a discursului identitar elaborat de elita ecleziastică, oprindu-mă asupra unei modalități quasi necercetate până acum- imaginea. Descoperirea în arhivele budapestane a "Icoanei Sfintei uniri", o gravură sub forma unei foi volante menite să explice preoților-parohi și credincioșilor semnificațiile unirii cu Biserica Romei mi-a stimulat

interesul pentru această pistă de investigație. Am analizat, într-un studiu alcătuit împreună cu colega mea, Maria Crăciun, decizia elitei ecleziastice unite de a folosi tiparul și opțiunea ei de a multiplica o imagine, pentru a surprinde implicațiile pe care le avea această alegere pentru modalitățile de comunicare cu laicii.

Un alt palier de analiză a fost cel dedicat clerului local, lumii parohiale în general. Am coborât înspre analize punctuale dedicate clerului local din decupajele administrative Cluj și Dăbâca. Am urmărit în analiza preoțimii parohiale modelele oferite de studiile care leagă reforma catolică de profesionalizarea clerului. M-am întrebat, ca atare, dacă și cum s-a trecut la un cler reformat definit prin competențe personale, individuale dobândite în urma unei educații specializate, distinct social și cultural, pătruns de etos profesional, care colaborează la crearea unei noi identități catolice. Am urmărit prin ce s-au distins preoții și protopopii de enoriași și prin ce li s-au asemănat, prin ce s-au confundat cu ei, dacă, și prin ce au format un corp social distinct. Ca atare, am analizat statutul social și educația clerului local, drumul spre preoție, comportamentul în societate, relațiile dintre preoți și enoriașii lor, urmărind dacă, într-adevăr, au fost preoții agenți ai reformei catolice în parohii.

În investigarea lumii parohiale m-am oprit asupra conflictelor confesionale de pe parcursul secolului, în special asupra celui condus de călugărul Sofronie din Cioara. Principalele întrebări la care am dorit să răspund în cercetările dedicate acestei problematici au fost: cum s-a conviețuit în satele comitatelor, dacă și cum s-au acomodat sătenii și preoții uniți și neuniți unii cu alții în viața de zi cu zi? Ce-i va fi determinat pe unii preoți și laici să persevereze în unire, iar pe alții să o părăsească în timpul mișcării și după aceea? De ce coexistența religioasă a funcționat în anumite vremuri și locuri și în altele nu? Ce-i va fi făcut pe neuniți să se simtă diferiți de uniți și invers? Aceste întrebări în jurul cărora mi-am structurat analiza mi-au fost sugerate de studiile dedicate diversității religioase și granițelor confesionale. Am analizat mișcarea și din perspectiva definirii identitare a preoților și a credincioșilor, încercând să surprind care au fost mărcile identitare prin care aceștia s-au definit într-un timp de criză.

Aceste două direcții majore de studiu vor sta în atenția mea și în continuare. Mă interesează revizitarea elitelor ecleziastice din perspectiva istoriei culturale, a relației dintre carte și lectură, valoarea cărților, piețele de carte spre care s-au îndreptat clericii uniții, modul și spațiile de lectură sau altfel spus cine, ce, cum și unde a citit? Voi aborda "elitele" din perspectiva ambientului cultural frecventat, a universului livresc pe care l-au construit.

Voi extinde studiul coexistenței, conflictului și acomodării confesionale în parohiile românești din Transilvania secolului al XVIII-lea și spre alte zone ale diecezei în dorința de a surprinde specificul local și trăsăturile generale ale comportamentelor confesionale. Cartografierea acestei problematici este unul din proiectele în care doresc să implic și studenți, masteranzi și, evident, posibili doctoranzi. De asemenea, trecând de la izvoare la interpretarea istorică, analiza genezei și perpetuării clișeelelor istoriografice, a ideilor recurente în discursurile celor două biserici, unită și ortodoxă, este o direcție în care, pe linia cursurilor generale de istoria istoriografiei, voi încerca să antrenez foștii studenți și masteranzi.